

EL PLANIFICADOR PROPOSA I LA REALITAT DISPOSA

ALGUNES CONSIDERACIONS ENTORN DE LA REFORMA DE L'ANY 70 I DE LES PREVISIONS DE L'ACTUAL (1)

J. PLANAS - J. M. TATJER

Els efectes estructurals d'una reforma educativa poden expressar-se d'una manera sintètica i prou clara mitjançant la comparació dels itineraris formatius que segueixen efectivament els alumnes abans i després de la seva aplicació. Eventualment, si els qui l'han planificada les han fet explícites, podrem veure el grau d'ajust (o de desajust) entre les previsions i la realitat.

Cal admetre que aquests enfocos quantitius només presenten una vessant, forçosament esquemàtica, dels fets, però ens forneixen unes bases per a l'anàlisi que, si més no, resulta arriscat obviar. La nostra aportació al debat consistirà, doncs, en proposar quatre gràfics, esbossar alguns comentaris i suggerir a les persones interessades que hi reflexionin i extreguin les seves pròpies conclusions.

Dos dels gràfics que presentem —l'1 i el 3— representen, respectivament, els fluxos d'alumnat entre els diversos cicles formatius en el període immediatament anterior a l'elaboració i l'aprovació de la Llei d'Educació de 1970 i en l'època actual. Els altres dos, en canvi, són conjectures; l'un, el número 2, reflecteix les previsions del Llibre Blanc per al sistema educatiu que havia de néixer de l'aplicació de la llei; l'altre, el número 4, recull un dels intents que s'han fet de convertir en xifres concretes el model global de la LOGSE.

La primera sorpresa és que el Llibre Blanc incloïa en el seu projecte uns càlculs precisos que ens permeten comprovar l'acompliment de les hipòtesis dels planificadors, mentre que els documents oficials que acompanyen la LOGSE no es comprometen d'una manera inequívoca. Fins i tot, els diversos agents que l'han d'aplicar (és a dir, els responsables d'educació dels governs autònoms) discrepen radicalment entre ells pel que fa a les previsions amb les quals treballen (2).

Per tal de facilitar la lectura i la interpretació dels diversos quadres, recomanem començar per les tres comparacions següents: gràfics 1 i 3, gràfics 2 i 3, i gràfics 3 i 4.

1.- COMPARACIÓ ENTRE ELS GRÀFICS 1 I 3

El sistema educatiu del nostre país ha sofert entre els anys seixanta i els anys vuitanta una transformació radical, que ha compensat, si més no, en part un retard de dècades. No solament la població està escolaritzada fins als catorze anys, que era una fita encara bastant llunyana a finals dels seixanta, sinó que s'ha substituït la doble via tradicional —Primària/ Batxillerat— per una escola "comprehensiva" fins als 14 anys.

L'increment de les taxes d'escolarització és més espectacular com més avancem en la piràmide d'edats. Noranta de cada cent joves segueixen estudis després dels 14 anys enfront dels vint que ho feien el 1967. Cinquanta-tres comencen el C.O.U. o la Formació Professional de 2n. grau front als nou que llavors restaven al sistema educatiu als 17 anys.

I, finalment, trenta-ú accedeixen a la universitat en comptes dels tres de fa 25 anys.

Els canvis s'han esdevingut d'una manera comparativa-ment molt accelerada i molt concentrada en el temps. Malgrat les deficiències innegables de la seva implementació i els defectes que tothom reconeix en el sistema actual, el procés ha estat prou reeixit, ateses les circumstàncies i els recursos disponibles, tant econòmics com organitzatius. Des del punt de vista estructural i demogràfic el model de la LOGSE no representa ni de bon troç una transformació d'una magnitud equiparable.

2.- COMPARACIÓ ENTRE ELS GRÀFICS 2 I 3

No és fàcil destriar els canvis que han estat conseqüència de l'aplicació de la Llei d'Educació d'aquells que són el resultat de la pròpia dinàmica social o de l'actuació dels agents que hi han intervingut, o fins i tot en quina proporció han jugat uns i altres factors. Una primera hipòtesi seria que la Reforma s'ha ajustat a les previsions quan aquestes s'adequaven a les demandes de la societat i, segons com, als interessos o les idees del professorat, mentre que ha fallat quan les contradia.

Els encerts més notables dels planificadors responen, en efecte, a tendències que segurament ja eren presents a l'Espanya del desenvolupament econòmic: necessitat de més educació per a tothom i de més formació professional per atendre a les exigències de la indústria i els serveis, i demanda de formació universitària per als fills de les noves classes mitges. Val a dir, tanmateix, que el sistema educatiu existent era molt inadequat per a respondre als nous reptes, especialment en la franja dels 10 als 16 anys, que va ser precisament la que va patir la renovació més important l'any 70.

Algunes de les insuficiències o els defectes que vol pal·liar la LOGSE, com ara, per exemple, el tall entre l'ensenyament primari i el secundari als 14 anys, són consubstancials a la pròpia reforma de la Llei d'Educació i hagués estat summament difícil trobar-hi cap altra solució, atesos els condicionaments de què hom partia, però d'altres deriven més aviat, al nostre entendre, d'una implementació mancada, independentment de les causes a què calgui atribuir-la. La comparació entre els fluxos d'alumnes previstos i allò que efectivament ha succeït podria ajudar-nos a esbrinar la qüestió.

Quines són, doncs, les desviacions més remarcables entre els pronòstics dels planificadors del Llibre Blanc i la realitat actual?. Les podem resumir en cinc punts: 1) Aparició de la "doble via" B.U.P./ F.P.2) Menys batxillers (70% a l'inici del B.U.P. segons les previsions, enfront de 55%; i 20% a l'F.P.1, en el primer cas i 40% en el segon); 3) Més "fracàs escolar" especialment al B.U.P. i la F.P.; 4) Manca de desenvolupament de les carreres universitàries de cicle

(1) Aquesta comunicació deriva en bona mesura del treball de R. MERINO i J. PLANAS, "Els itineraris postobligatoris dels joves i la reforma escolar", on s'anallitza d'una manera molt més extensa i precisa la situació actual i les perspectives futures. Creiem, tanmateix, que podria ser interessant tractar amb el mateix mètode el procés de reforma de l'any 70 (amb l'avantatge que ja sabem què ha passat) i hem volgut encetar el camí.

(2) Vegeu, p.e., PLANAS, J.; COMAS, M., "Prevention de l'échec scolaire et de la marginalisation des jeunes dans la période de transition de l'école à la vie adulte et professionnelle en Espagne".

curt i expansió correlativa del segon cicle; i 5) Inexistència de l'FP.3.

Una les conseqüències del sistema "realment existent" i de l'evolució paral·lela del mercat de treball, segons la recerca de Merino i Planas que hem citat més amunt, ha estat l'aparició de dues menes de col·lectius de joves amb problemes d'inserció social i laboral: els qui abandonen el sistema educatiu amb una formació molt escassa (entre un 25 i un 45% segons les comunitats autònomes) i els qui tenen una formació superior a les seves possibilitats d'inserció professional.

3.- CONSIDERACIONS ENTORN DELS GRÀFICS 3 I 4

Les novetats més importants de la LOGSE pel que fa a l'ensenyament secundari són:

a) L'establiment d'un ensenyament secundari obligatori i comú dels 12 als 16 anys.

b) La necessitat d'aprovar la E.S.O. o el Batxillerat per accedir a la Formació Professional.

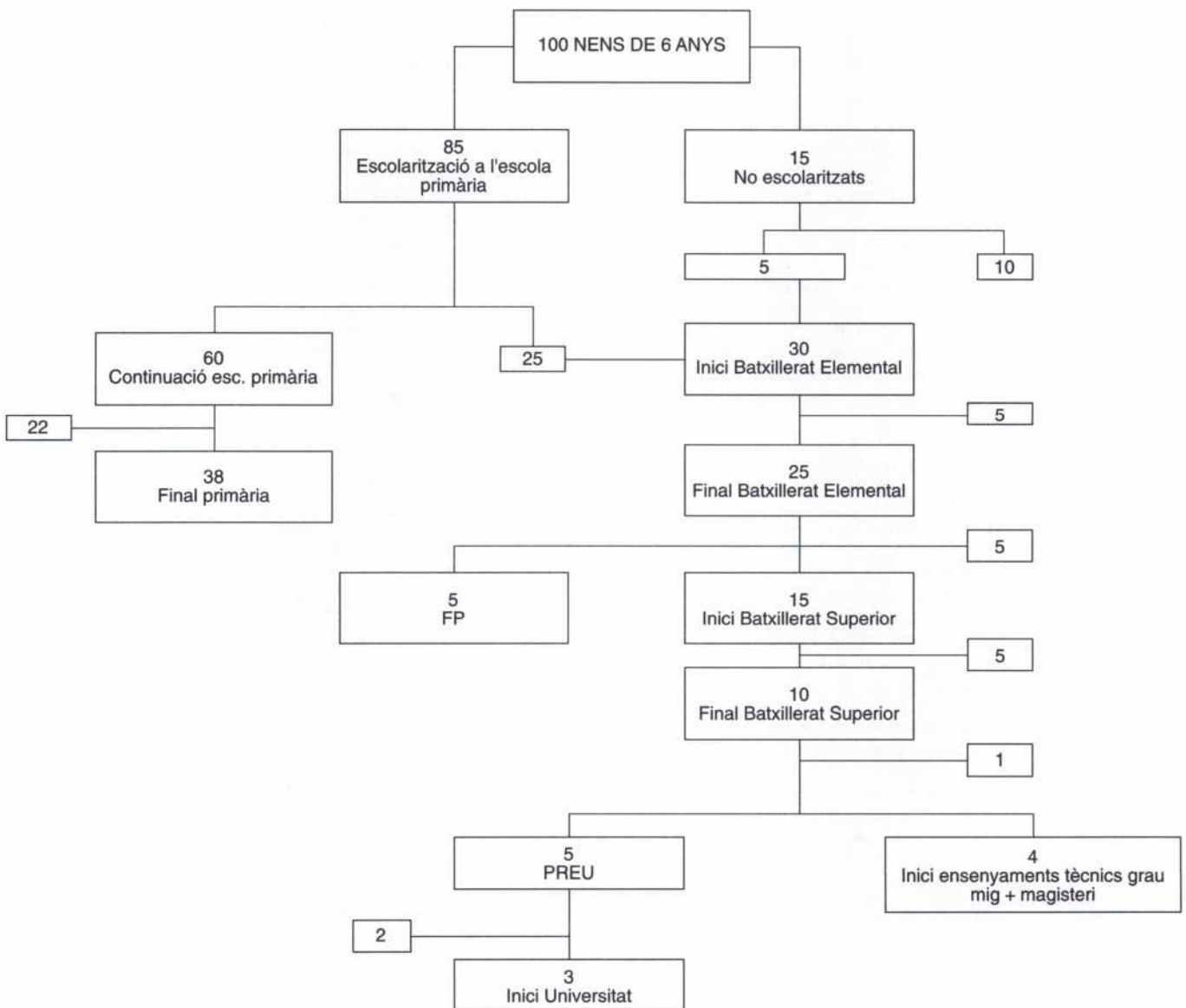
c) Els Programes de Garantia Social.

El gràfic número 4 ens presentà una hipòtesi de fluxos d'alumnat un cop aplicada la reforma. Si el comparem amb la situació actual (gràfic 3) se'ns plantegen un seguit d'interrogants sense una solució fàcil, dels quals en voldriem destacar dos:

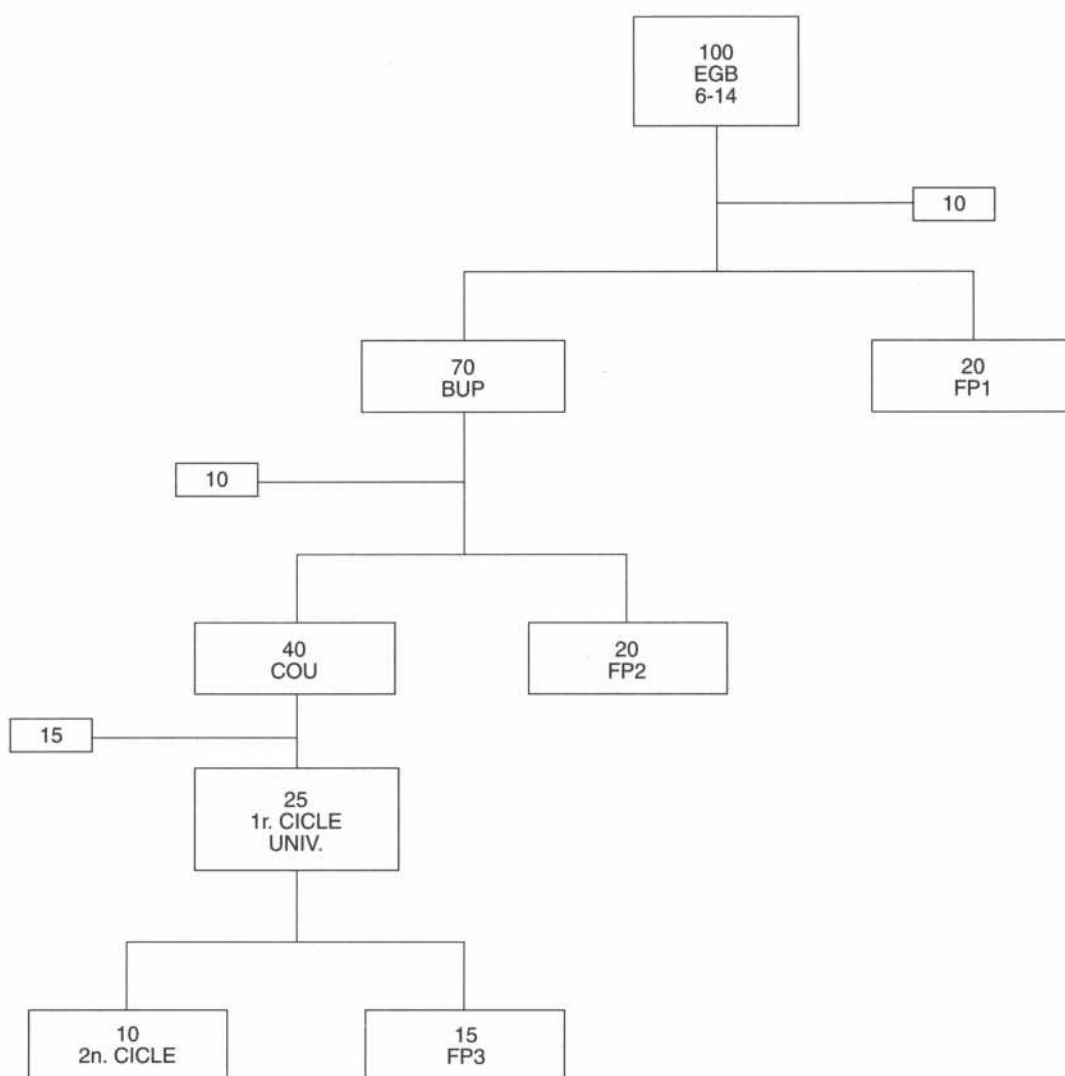
1) Quina estratègia caldrà aplicar perquè els joves que no obtinguin el títol d'E.S.O. siguin menys que els que ara no assoleixen el graduat, malgrat l'allargament de l'escolaritat fins als 16 anys, amb un agreujament probable de les causes de fracàs i de rebuig de l'escola?

2) Quina estructura hauran de tenir i quins incentius hauran d'oferir els nous cicles de nivell 2 i, sobretot, de nivell 3 per esdevenir de debò alternatives al Batxillerat i a la Universitat? En concret es imaginable que es redueixin a la meitat els efectius que entren a la universitat?

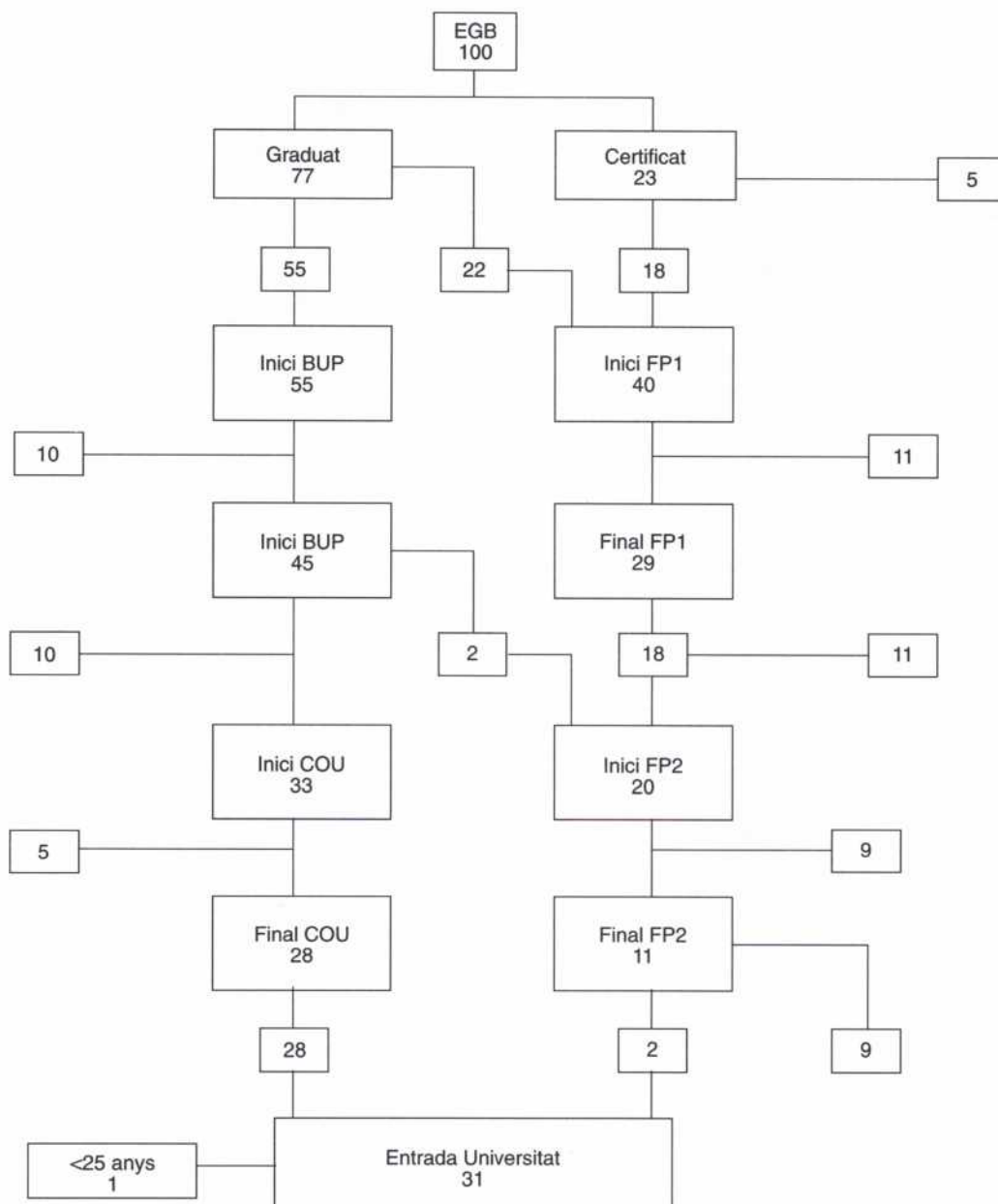
GRÀFIC 1: FLUXUS D'ALUMNES A MITJANS DELS ANYS 60, SEGONS LES DADES DEL "LLIBRE BLANC" (elaboració pròpia)

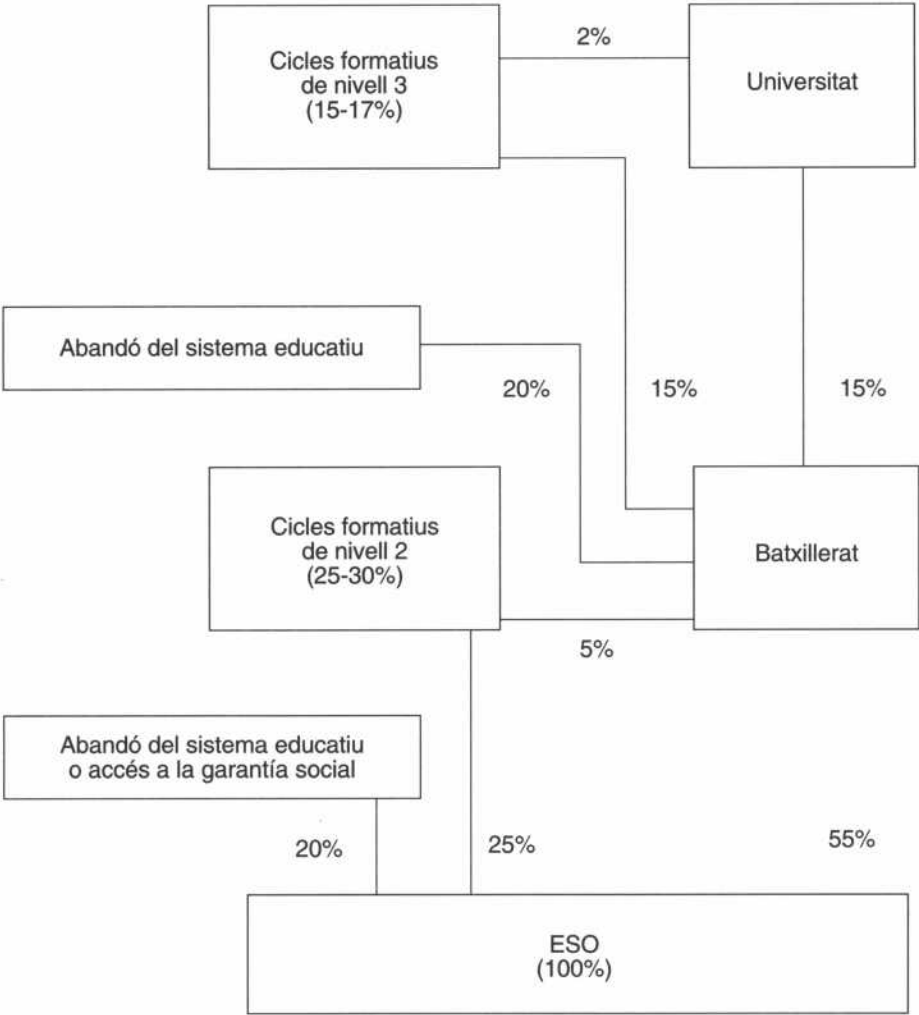
GRÀFIC 2: FLUXUS D'ALUMNES PREVISTOS PEL LLIBRE BLANC COM A RESULTAT DE L'APLICACIÓ DE LA REFORMA DE 1970 (elaboració pròpia).

GRÀFIC 3: FLUXUS ENTRE ELS CICLES EDUCATIUS DESPRÉS DE 20 ANYS D'APLICACIÓ DE LA LLEI D'EDUCACIÓ. SEGONS R. MERINO Y J. PLANAS "ELS ITINERARIS POSTOBLIGATORIS DELS JOVES I LA REFORMA ESCOLAR".

GRÀFIC 4: PREVISIÓ DEL DIAGRAMA DE FLUXOS D'ESTUDIANT DESPRÉS DE L'ESO (1).

(1) Aquesta previsió de fluxos ha estat publicada a COLOMÉ (dir) (1994), **L'ordenament de la formació professional a la província de Barcelona**, Barcelona: Diputació de Barcelona.